

A.B.D.'nin IRAK POLİTİKASI

Bülent UĞRASIZ*

Bugünlerde A.B.D.'nin Irak'a yapacağı askeri müdahale, gündemden düşmemekte hatta, gündemin nerdeyse ayrılmaz bir parçası haline dönmüş durumdadır. A.B.D., Irak'tan ne istiyor? Irak'ın A.B.D.'nin bazı isteklerini yerine getirmesi acaba Amerikan müdahalesini önler mi? Bu soruları yanıtlamanın yolu, bu konuda sıkça yazılan gazete haberleri ve yorumlarını okumanın yanı sıra, kanımca A.B.D.'nin Irak'a yönelik politikasının bilinmesinden geçmektedir. Bu çalışmanın amacı, A.B.D.'nin Irak politikasını açıklayarak bu konuda çeşitli basın organlarında çıkan haber ve yorumların daha iyi anlaşılmasına yol açacağına düşünülmesine dayanmaktadır.

Irak'ın A.B.D. çıkarları için tehdit oluşturması Körfez Savaşı'ndan sonra azalmıştır. A.B.D., Körfez Savaşı sonrasında Irak'a yönelik politikası içinde bazı sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu sorunlar henüz çözülmediği için olumsuz özellikleri bu güne kadar süregelmiştir. Bu sorunlar kısaca, Irak'ın kitle imha silahları üretme (WMD) programı konusunda gösterdiği uzlaşmaz tutum, Irak'a Körfez Savaşı sonrasında BM tarafında uygulanan yaptırımlara uluslararası desteğin azalması, Saddam Hüseyin'in iktidarını hala koruması ve Orta Doğu bölgesinde Körfez Savaşı sonrası Amerikan askeri mevcudiyetinin yarattığı rahatsızlık olarak sıralanabilir. Bu sorunların giderilmesi için Amerikan yönetimi, Irak ilişkin olarak şu konularda önlem alabilir. BM Irak'ın harcamalarında uyguladığı kontrolü daha titiz olarak sürdürmesini isteyebilir, Irak'ın askeri bakımdan vurulması için sürdürdüğü kampanyaya uluslararası destek arayışını sürdürülebilir ve Irak'a yönelik politikası için Orta Doğu bölgesindeki müttefiklerinin desteğini arayabilir (Aktan; 2002, 8).

I. A.B.D.'nin IRAK POLİTİKASININ TEMEL HEDEFLERİ

A.B.D.'nin Irak politikasının başlıca dört temel hedefi vardır:

- (1) Özellikle petrol zengini Körfez ülkeleri başta olmak üzere Orta Doğu

* Dr. Bülent UĞRASIZ, D.E.Ü. Fen-Edebiyat Fak., Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Böl.

bölgesinde Irak'ın bölgesel güç olma politikasının önlenmesi.

(2) Irak'ı kitle imha silahları (WMD) üretmekten alıkoymak.

(3) Saddam Hüseyin'i iktidardan uzaklaştırmak.

(4) Orta Doğu bölgesinde, A.B.D. müttefiklerinin istikrarını korumak.

Yukarıda adları sıralanan hedeflere A.B.D.'nin ulaşması için en önemli dayanak Irak rejiminin BM kararı ile uluslararası toplumdan tecrit edilmiş olmasıdır. BM kararı ile Irak'a uygulanan yaptırımlar sayesinde, Körfez Savaşı'nda darbe yiyen Irak silahlı kuvvetlerinin Saddam Hüseyin tarafından eski durumuna döndürülmesi önlenmektedir. Irak'ın sahip olduğu kitle imha silahlarını imal etme yeteneği ve bu silahlara ilişkin stokların komşularını tehdit edemeyecek düzeye BM'in kontrolü ile indirilmek istenmektedir. Bu politikanın uluslararası platformda başını A.B.D. çekmektedir. A.B.D., Kuzey Irak'ta Kürtlerin, Güney Irak'ta Şiiilerin Irak'ta hakim olan Saddam yönetiminin hava saldırılarından korumak için Irak'ın Kuzey ve Güney bölgelerinde uçuşa kapalı bölgeler oluşturmuştur. Bunlara ek olarak, Orta Doğu bölgesinde hatırı sayılır düzeyde Amerikan askeri birliklerinin mevcudiyeti, Irak'ın bölgede yeni saldırıya kalkışmasını da önlemektedir (Byman; 2000, 108).

Irak ile ilgili olarak A.B.D.'nin önemli hedeflerinden biri de "Saddam rejimi" nin değiştirilmesidir. Amerikan Kongre'sinin baskısı ile Amerikan yönetimi, Irak'taki Saddam rejimine muhalif gruplar ile temasa geçmiş ve Irak'taki rejimin değiştirilmesi için Saddam karşıtlarının nasıl devreye sokulacağı konusunda yoğunlaşmıştır. Buna örnek olarak, Kuzey Irak'ta 5000 Kürt peşmergenin Amerikan uzmanlarınca eğitildiği haberlerini gösterebiliriz (. Ancak, Irak'taki muhalefeti oluşturan grupların birbirinden kopuk ve farklı olması yüzünden bir araya gelmesi zordur. Bu nedenle, Amerikan Kongresi'nin Yönetimi'n isteği ile onayladığı yardımdan Irak muhalefeti faydalanamamaktadır. Irak'ta rejim muhaliflerinin aktif olarak kullanılmaması, aslında Amerikan Yönetimi'nin Irak'taki Saddam rejimini değiştirme hedefine samimi olarak kilitlenmemesinden kaynaklandığını A.B.D.'de stratejik analizler yapan RAND kuruluşunun Orta doğu uzmanı Daniel Byman ifade etmiştir (Byman; 2000, 107).

A.B.D.'nin Kuveyt'i Irak işgalinden kurtarmak için BM denetiminde başını çektiği "Çöl Fırtınası Operasyonu" sonucunda Irak yenilgiye uğratılmış ve bunun sonrasında Irak'ın Amerikan çıkarlarına tehdit oluşturması farklılık göstermiştir. Irak'ın bu operasyon sonrasında klasik silahlar kullanan askeri gücü zayıflamış ve günümüzde Irak silahlı kuvvetlerinin etkili bir askeri harekate kalkışması mümkün gözükmemektedir. Onbir yıldır süre gelen

uluslararası yaptırımlar, Irak'ın askeri gücünü yeniden toplamasını engellemiş ve Irak'ın askeri etkinliği azalmıştır. Bu zaman aralığında, bölgedeki Amerikan müttefikleri askeri yeteneklerini, yeni satın aldıkları bir çok gelişmiş silahı henüz yeterince kullanamamalarına rağmen arttırmıştır. Bunlara ek olarak, A.B.D.'nin 20.000 askeri personel ile bölgedeki mevcudiyeti önemlidir. Çöl Fırtınası Operasyonu sonrasında Körfez ülkeleri, A.B.D. ile güvenlik bağlarını arttırmış ve gelecekte yeni bir Irak saldırısı için pozisyon almışlardır (Erkmen; 2002, 2).

II. KÖRFEZ SAVAŞI SONRASINDA A.B.D.'nin IRAK İLE SÜREGELEN SORUNLARI

Irak'ın müttefik ülkelerince çevrelenmiş oluşu, genelde başarılı sonuç vermişse de, bölgede gerek A.B.D., gerekse Amerikan müttefikleri, bazı sorunlar ile karşı karşıyadır:

- (1) Saddam iktidarını korumuştur. A.B.D.'nin darbe düzenleme gayretleri ve Irak'ta farklı muhalif grupların desteklenmesine rağmen Saddam iktidarını pekiştirmiştir. Saddam'ın iktidarını korumak için geçmişte terör yöntemlerine başvurmasının yarattığı korku ve Saddam'ın iyi eğitilmiş güvenlik kuvvetleri etkili bir muhalefetin ortaya çıkmasını da engellemiştir.
- (2) BM'in yürüttüğü kontroller Irak'ın önemli miktarda silah birikimini ve kitle imha silahlarını yeniden üretme imkanlarını ortadan kaldırmıştır. Buna rağmen, Irak'ın kitle imha silahları üretme programları (WMD) hakkında tatmin edici, yeterli bilgi yoktur.
- (3) Irak, BM silah kontrolörlerinin geriye dönmesini reddetmiş, ancak A.B.D.'nin Irak müdahalesi için BM Güvenlik Konseyi üyeleri ve bölge ülkeleri nezdinde destek araması, Irak'ın BM ile işbirliğine yanaşmayan politikasını değiştirmesine yol açmıştır. Şu anda, A.B.D., Irak'a verilmek üzere bir BM kararı çıkartmaya çalışmaktadır. Bu karar ile Irak ya iyice köşeye sıkışacak ya da olası bir Amerikan müdahalesi için zemin hazırlanmış olacaktır.
- (4) Irak'ın toprak bütünlüğünü ortadan kaldırmaya yönelik Amerikan müdahalesi için A.B.D.'nin uluslararası destek arayışı, özellikle veto hakkına sahip Güvenlik Konseyi daimi üyeleri ve bölgedeki stratejik öneme sahip ülkeler nezdinde sürmektedir.
- (5) Irak, BM yaptırımları yüzünden toplumsal bir kriz içine girmiştir. Her ne kadar Irak yetkilileri yaptırımların sonuçlarını abartsalar da, bir çok Iraklı alt yapı tesislerinin yetersizliği yüzünden salgın hastalıklara yakalanmış ve buna ek olarak, ilaç yetersizliği önemli oranda çocuk ölümlerine yol açmıştır. BM yaptırımlarının en

önemli sonuçlarından biri de, Irak'taki orta sınıfın gerek ekonomik, gerekse sosyal krizler yüzünden erimesidir. Ayrıca, eğitim sisteminin kalitesi bu krizlerden dolayı düşmüştür.

- (6) A.B.D., Irak'a yönelik politikası yüzünden bölgede özellikle Araplar başta olmak üzere imaj kaybetmiştir. A.B.D. her ne kadar Irak'ın yaşadığı toplumsal ve insani krizi atlatabilmesi için "petrol karşılığı yiyecek" düzenlemesini desteklemişse de Irak'taki rejiminin BM yaptırımları sayesinde sıkıntı ve zorluk içindeki durumunun devamını da istemiştir. Şu anda, Irak sahip olduğu petrolü sınırsız olarak ihraç edebilmekte ancak, kazandığını halkın insani ihtiyaçlarını karşılamak ve Körfez Savaşı'nda zarar gören petrol tesislerinin onarımı için kullanabilmektedir. BM, Irak'ın petrol ihracı sayesinde kazandığı geliri, nerelere harcanacağı konusunda onay verme durumundadır. Irak'ın elde ettiği bu petrol geliri, BM onayıyla yiyecek alımı, Kuzey Irak'taki Kürtlere pay ayrılması, Körfez Savaşı'nda Kuveyt'in gördüğü zararın onarılması, Körfez Savaşı'nda BM yaptığı masrafların karşılanması gibi kalemlere bölünmektedir. Irak halkının acı çekmesinden yönetimde bulunan ve bölgesel çekişmeler yüzünden savaş yanlısı Saddam sorumlu ise de, Irak halkı, A.B.D.'ni sorumlu görmektedir (Byman; 2000, 109).

III. A.B.D.'nin IRAK İLE İLGİLİ ÖNÜNDEKİ SEÇENEKLER

A.B.D.'nin Irak ile ilgili alternatif politikalarından birine yönelmesi için aşağıdaki sorulara açıklık getirmesi gerekir. Bu sorulara verilecek yanıtlar dahilinde, A.B.D.'nin hangi alternatif politikayı izleyeceği açığa çıkacaktır. Bu sorular şunlardır:

- (1) A.B.D., Irak'ın müttefik ülkeler ile çevrenmesi, Irak'ın kitle imha silahlarının (WMD) yok edilmesi, Irak'ta rejimin değiştirilmesi gibi amaçlardan hangisine yönelmelidir?
- (2) Irak'ın çevrenmesi için ne kadar silahlı güce ihtiyaç vardır? Ne tip askeri müdahale yapılırsa, Irak için daha etkili olur?
- (3) Irak'ın baskı altında tutulması için Irak ile yapılacak ticaretin yasaklanarak belirli bir ambargoya tabi olması gerekir. Irak'ın komşularının bu ambargodan en az şekilde etkilenmesi nasıl olabilir?
- (4) Saddam'ın iktidardan uzaklaştırılması nasıl olabilir? Irak silahlı kuvvetlerinin hatırı sayılır bir muhalefet ile karşılaşması durumunda parçalanması mümkün müdür?

- (5) Irak'ın sahibi olduğu kitle imha silahları sorununu çözenin en iyi yolu nedir?
- (6) Irak'ta halk Saddam rejiminden nasıl kurtarılabilir? Her ne kadar, Irak'ta yapılan başkanlık seçimlerini tek aday olarak giren Saddam, oyların tamamını alarak kazandı ise de, bunun adil, demokratik bir seçim olduğunu söylemek zordur.
- (7) Saddam sonrası Irak'ta ne olacak? Saddam'ın yerine kim gelecek? Saddam'ın yerine gelen, kitle imha silahları, azınlıklar, insan hakları gibi sorunlara nasıl yaklaşacak?

Yukarıda sıralanan sorulara verilecek yanıtlar çerçevesinde A.B.D.'nin Irak

politikası belirginleşecektir. Geline son aşamada, A.B.D., Irak'a BM'nin alacağı Güvenlik Konseyi kararı doğrultusunda müdahale etmeyi planlamaktadır. A.B.D.'nin nihai amacı, gerçekleşecek bir Irak müdahalesiyle Orta Doğu bölgesine uzun süreli yerleşerek gerek petrolün kontrolü yoluyla enerji güvenliğini sağlamak, gerekse İsrail-Filistin sorununa kalıcı çözüm bulmaktır. Güvenlik Konseyi'nden A.B.D.'nin Irak'a müdahale etmesine olanak sağlayan bir kararın çıkabilmesi için Irak'ın BM'nin oluşturduğu silah denetçilerinin hazırlayacağı rapor doğrultusunda değerlendirilmesi önem kazanıyor. Acaba, silah denetçilerinden oluşan BM heyeti, gerçekten Irak'ın kitle imha silahlarını ürettiği sonucuna varacak mı? Irak, BM heyetinin hazırladığı rapora uygun hareket edecek mi? Tüm dünya kamuoyu, şu anda, BM'nin oluşturduğu kitle imha silahlarını denetleyecek heyetin Irak'ta çalışıp, çalışmayacağı konusunu izlemektedir. Buna ek olarak, BM silah denetleme heyetinin hazırlayacağı raporun sonuçlarına Irak, uyacak mı? Yoksa, Irak, A.B.D.'nin müdahalesine yol açacak maceracı bir politika mı izleyecek?

KAYNAKÇA

Byman, Daniel. "U.S. Policy Toward Iraq" , Frank Carlucci, Robert Hunter, Zalmay Khalilzad (eds.), **Taking Charge: A Bipartisan Report to the President Elect on Foreign Policy and National Security-Discussion Papers**, Santa Monica, RAND, MR-1306/1-RC, 2000, s.106-111.

Erkmen, Serhat. "ABD-İrak İlişkilerinde Geline Nokta," **Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Analizler**, 24.10.2002, s.1-5.

Aktan, Gündüz. "Irak'a Hareket Olursa," **Radikal**, 20.11.2002, s.8.